

Őskori és római kori lelőhelyek a Budai Skála bontása során

(Budapest, XI. ker., Október 23. utca –
Kőrösy J. utca – Váli utca – Bercsényi utca ál-
tal határolt terület, Hrsz.: 4275/14/15/19/20)

2007 nyarán és őszén a Budai Skálától északkeletre fekvő autóparkoló területén az itt létesülő újbudai városközpont építését megelőzőleg régészeti ásatás vált szükségessé. A környékről több helyről is tudomásunk volt régészeti leletekről. Számos kisebb leletmentés és helyszíni szemlén túl a Bocskai úti református templom területéről (NAGY 1962, 18), a Bocskai és a Fehérvári út kereszteződésből (BESZÉDES–TEREI 2003b; BESZÉDES–SZILAS 2004), valamint a MórícZ Zsigmond körtérről (REMÉNYI–HORVÁTH 2007) gyűjtött a múzeum leleteket. A terület déleleti részén, a Skála áruház építéséig (1974-76) állt a BEAC sporttelepe, amelynek létesítésekor, a 19. század legvégén, késő rézkori edények kerültek a Fővárosi Múzeum (ma: BTM) gyűjteményébe (TOMPA 1942, 32). A terület a korábbi évszázadokban alapvetően beépítetlen volt, csupán a Váli utcában, a Kőrösy József utcai sarokhoz közel állt egy, a 19. század második felében épült emeletes villa, amelyet 1995 körül bontottak le.

A területen a munkálatok megkezdéséig a parkolókon kívül álltak még a Váli utcai piac épületei, amelyek elbontása is a megfigyeléssel egy időben kezdődött el.

2007. májusában a beruházó (ING-bank) több munkagépet bocsátott a rendelkezésünkre, amelyekkel a már felszá-

Prehistoric and Roman period sites uncovered during the demolition of the Budai Skála department store

(Budapest XI, Október 23 Street –
J. Kőrösy Street – Váli Street – Bercsényi
Street, Lrn: 4275/14/15/19/20)

In the summer and the autumn of 2007, archaeological excavations had to be carried out on the territory of the car parking lots north of Budai Skála preceding construction of the new town centre of Újbuda. Archaeologists knew of archaeological finds from a number of sites in the region. Beside a series of small-scale rescue excavations and archaeological observations, the museum collected finds from the area of the Calvinist church in Bocskai Road (NAGY 1962, 18), from the crossing of Bocskai and Fehérvári Roads (BESZÉDES–TEREI 2003b; BESZÉDES–SZILAS 2004) and from MórícZ Zsigmond Circle (REMÉNYI–HORVÁTH 2007). The sports ground of the BEAC had stood in the southeastern part of the territory until the construction of the Skála department store (1974-1976). Late Copper Age vessels were added to the collections of the Museum of the Capital (today BHM) when the sports ground was constructed at the very end of the 19th century (TOMPA 1942, 32). In past centuries, this territory was essentially empty with only a two-storey villa standing on Váli Street close to the corner of Kőrösy József Street in the second half of the 19th century. This building was demolished in about 1995.

The buildings of the Váli Street market were still standing beside the parking lots

molás alatt álló parkolók területén, kb. 1000 m²-es felületen, gépi segítséggel szondázást végezhattunk. Az első szondát az egykori BEAC pálya közepén, a Bercsényi utcával párhuzamosan nyitottuk. A kb. 25 m hosszán, 3-4 m mélységig kiasott árokban az újkori feltöltés alatt a sporttelep 40-50 cm vastag salakos rétegét találtuk meg. Ez alatt egy 100-140 cm-es, sárgás réteg, majd szürke-sötétszürke folyami iszap és homok keveréke következett. Kb. három méter mélységben pedig már a talajvíz tört fel, amely a kutatóárkot is elborította. Régészeti leletnek vagy objektumnak nyoma sem mutatkozott. Hasonló volt a helyzet a húsz méterrel nyugatra húzott árokban, amellyel már a BEAC-pálya legszélét találtuk meg. A harmadik szondát mindezekre merőlegesen, a Váli utca – Kőrösy J. utca sarkából kiindulva húztuk. Mivel ebben már rátaláltunk a régészeti rétegek által jelzett lelőhelyre, júniusban egyhetes próbafeltárást kezdtünk, a helyzet pontos felmérése céljából.

Ennek során a májusban húzott szondától kiindulva igyekeztünk a területet kiszélesíteni a terület objektumsűrűségének és rétegvizszoynainak tisztázása végett. A Kőrösy J. utcához közel már a modern szemérréteg eltávolítása után közvetlenül sírokra bukkantunk, amelyek kora akkor még nem volt meghatározható. Az egyhetes munka során kiderült, hogy a területen, különösen a Váli utca – Kőrösy J. utca sarkához közel, 2-3 m-es kultúrréteggel kell számolnunk, amelyben a leletek és az objektumok több szintben sorakoznak egymás alatt. Ez a vastagság azonban keleti irányban fokozatosan csökkent és 30-35 m-re a saroktól már csak kb. 40 cm-nyi volt. Ezek ismeretében határoztuk meg a feltárandó területet, amely a Váli és a Kőrösy J. utcákkal párhuzamosan egy L-alakot

at the start of the demolition work, but their destruction also started in parallel with the beginning of the archaeological observation.

In May, 2007, the investor (ING-bank) provided excavators help with the mechanical test investigation on the territory of the already closed down parking lots over a surface of about 1000 m². The first test trench was opened in the center of the former BEAC sports ground in parallel to Bercsényi Street. In the ca. 25 m long and 3-4 m deep trench, the 40-50 cm thick cinder layer from the sports ground was found under the modern fill. Beneath, there was a 100-140 cm thick yellowish layer followed by a grey-dark grey mixture of alluvial silt and sand. At a depth of about three meters, ground water appeared and flooded the test trench. No traces of archaeological finds or features could be observed. The situation was the same in the trench opened twenty meters to the west. In it archaeologists found the edge of the BEAC sports ground. The third trench started from the corner of Váli and Kőrösy J. Streets. Archaeological strata appeared in this trench so that a test excavation was started in June to exactly assess the situation.

The territory of the trench opened in March was enlarged to determine the density of the features and the layer sequence. Graves were found right under the modern refuse layer close to Kőrösy Street but their age has not yet been determined. It was discovered during the one week of the investigation that a 2-3 m thick culture-bearing layer could be expected on this territory especially in the area lying close to the corner of Váli and Kőrösy J. Streets containing finds and associated features in subsequent layers. This thickness grad-

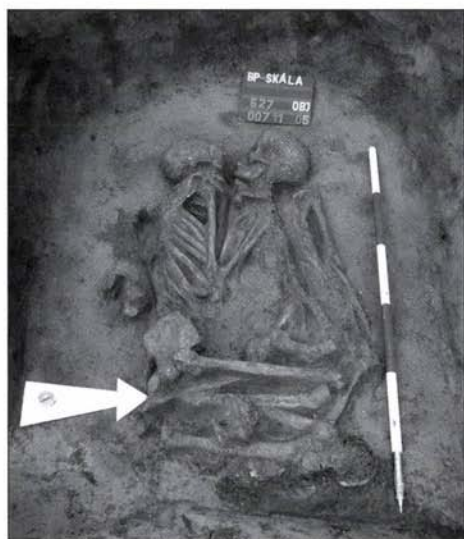
1. kép: Az ásatás képe madártávlatból
 Fig. 1: The excavation from a bird's-eye view

jelentett összesen 4410 m²-nyi felületen. (1. kép)

A felső talajréteg eltávolítását a beruházó által biztosított markolókkal végeztük, már ahol ezt a rétegvizonyok egyáltalán lehetővé tették. A munkánkat nehezítette, és ezáltal lassította is, hogy jelentős méretű felületeken csak kézi erővel dolgozhattunk. További problémát jelentett a már említett újkori villa épülete, amelynek a vártnál nagyobb és masszívabb falai voltak. Ezek kiemelése, miután mélyen beleékelődtek a régészeti kultúrrétegekbe, ugyancsak kizárólag kézi szerszámokkal történhetett. Mindez előre nem látható nehézségeket jelentett és hozzájárult ahhoz, hogy szeptembertől át kellett ütemeznünk a munkát, ami határidő-módosítást, valamint az ásatási költségek szükségszerű megemelését jelentette.

ually diminished towards the east down to only 40 cm at a distance of 30-35 m from the corner. A territory comprising a L-shaped surface of 4410 m² running in parallel to Váli and Kőrösy Streets. (Fig. 1) that needed to be uncovered was identified these observations in mind.

Where the layer sequence permitted, the upper soil layer was removed by the mechanical excavator provided by the investor. The fact that it was only possible to work manually over large surfaces made our work difficult and also slower. Another problem was the above-mentioned modern villa which had more massive walls than expected. As these walls reached deep into the archaeological layers, they could only be lifted with hand tools. This caused difficulties that could not have been foreseen and contributed to the cir-

2. kép: Újkőkori kettős temetkezés, lábuknál arcos edény

Fig. 2: Skeletons of a Neolithic couple with an anthropomorphic vessel at their feet

Őskor

A lelőhelyen a legkorábbi korszakot a Dunántúli Vónaldíszes Kultúra képviselte, mintegy nyolcvan objektummal. Ennek több alfázisából is kerültek elő objektumok. A pelyvás soványítású, jól égetett, szürkés színű, bikónikus tálak, kis bütyökkel az oldalukon a korai, Bicske-Biňa fázisból származnak. A legtöbb edénytöredék azonban a kottafejes, ill. a zselizi korszakhoz sorolható. Az objektumok kevés kivétellel sekélyek voltak, ill. a Váli és Kőrös utcák sarkához közeli területen a homogen, fekete rétegben már csak a gödrök legalját sikerült regisztrálnunk. Nemesak a neolitikum, de a teljes ásatás egyik legfontosabb objektuma a 627. számú, amelyben két ember csontváza feküdt, az előzetes vizsgálatok alapján egy férfi és egy nő. (2. kép) Lábuknál pedig, eddig egyedülálló módon, egy zselizi korú, kis arcosedényt találtunk (3. kép). Az edény díszítése és

cumstance that it proved necessary to set up a new excavation schedule in September, which, in turn led to the postponing of the conclusion of the work and an increase in excavation expenses.

Prehistory

The Transdanubian Linear Pottery culture represented the earliest period at the site with about eighty features from several sub-phases. The greyish, thoroughly fired biconical bowls with small knobs on their walls made from clay tempered with chaff can be associated with the Bicske-Biňa phase. Most of the shards, however, were affiliated with the Noten-kopf and Zseliz phases. The majority of the features were shallow, or else only the very bottoms of the pits could be registered in the homogenous black layer covering this territory close to the corner of Váli and Kőrös Streets. Feature no. 627 was the most important feature from the Neolithic remains and also the entire excavation. It contained the skeletons of two individuals – a man and a woman, based on preliminary analyses. (Fig. 2) Unusually, a small anthropomorphic face-pot from the Zseliz phase was discovered by their legs. The ornamentation and preserved traces of painting shows that it is a classical representative of vessels from the Middle Neolithic vessels. The position of the bodies did not match general prehistoric practice. The two people seemed to be partly embracing each other, with one half lying on their belly. This suggests that this was not a usual kind of burial but rather people sacrificed and buried in some kind of ritual. A detailed anthropological analysis will be carried out later. Neolithic finds were brought to light in the northwest part of the territory but did not cover the

nyomokban fennmaradt festése alapján klasszikus példánya a középső neolitikum edényeinek. A halottak testhelyzete nem felelt meg az őskorban szokásos fektetésnek, a két ember részben egymást átölelve feküdt, az egyikük félig a hasán. Mindebből arra következtethetünk, hogy itt nem egy szokásos temetkezésről, hanem sokkal inkább szakrális okból feláldozott-eltett emberekről lehet szó. Részletes elemzése később történhet csak meg. Az újkőkori leletek a terület északnyugati részén kerültek elő, sem keleti, sem déli irányban nem fedték a teljes felületet.

A DVK után hosszú évszázadokon keresztül, sem a neolitikum végén, sem a rézkor első két szakaszában nem lakták a lelőhelynek ezt a részét. A következő megtelepülők a középső és a késő rézkor végén érkeztek ide, a Baden-kultúra bolerázi (talán protobolerázi) fázisában. Az eddigi tapasztalatokkal ellentétben gödreik nem szolgáltattak különösebben gazdag leletanyagot és az ide sorolható objektumok száma is alacsony (3-4 gödör). Egy rövidebb települési hiátus után a Baden-kultúra klasszikus-késői fázisában folytatódott az élet lelőhelyünkön. Ebből a korszakból már nagy számú objektummal – több mint hatvannal – rendelkezünk, amelyek leletekben is gazdagok voltak. A 88. objektum, egy hengeres, enyhén méhkas alakú gödör, egy szarvasmarha közel teljes tetemét tartalmazta. Egyedül a bal láb egyik csontja hiányzott. A szarvasmarhától délre, 20 cm-rel annak szintje alatt, egy kis testű kutya csontvázára bukantunk. A kettő között egy atipikus formájú, de díszítése alapján egyértelműen késő rézkori korsó feküdt. Kerek, hengeres falú, barnás betöltésű, teknős aljú gödör volt a 147. számú, benne egy másik szarvasmarha csontvázával, mely a bal oldalán

entire surface either in a southern or eastern direction.

This part of the site was not inhabited for a long time after the Transdanubian Linearband ceramic occupation. The land lay empty at the end of the Neolithic and in first two phases of the Copper Age. The next settlers arrived during the Middle and the Late Copper Age: in the Boleráz (perhaps Proto-Boleráz) phase of the Baden culture. In contrast to previous experience, their pits did not contain a rich find material while the number of features was also low (3-4 pits). After a short settlement hiatus, life continued at the site in the classical-late phase of the Baden culture. Many (more than sixty) features from this phase contained a rich find material. Feature no. 88 was a cylindrical, slightly beehive-shaped pit with a nearly complete cattle body in it. Only one bone of the left leg was missing. The skeleton of a small dog was discovered

3. kép: Zselizi korú arcos edény

Fig. 3: Anthropomorphic vessel from the Zseliz Period

4. kép: Kagylókkal feltöltött gödör az ásatás északi metszetalában
 Fig. 4: Pit filled with shells in the northern section of the excavated area

feküdt. Mellette kagylóhéjakat és kevés rézkori kerámiát találtunk. Ugyanebbe a csoportba tartozott a 81. gödör, amelyben badeni cserepek mellett, a gödör közepére helyezett szarvasmarhakoponya feküdt – 30 cm mélységben. A szarvasmarha temetkezések a Baden-kultúra jól ismert objektumai (BEHRENS 1963; KOREK 1951; KŐVÁRI 1985), számuk a nagy felületű ásatásokkal folyamatosan nő. (ENDRŐDI 2005; SOMOGYVÁRI 2004; BELÉNYESY–HORVÁTH 2007, 99) Az ilyen típusú objektumok legnagyobb részt a kultúra klasszikus fázisához tartoznak, a legkorábbi (Boleráz) és a legkésőbbi (Kostolac) időszakból csak igen kis számban ismertek. Egyértelműen kultikus célúak, bár pontos funkciójuk máig nem tisztázott.

A településen az áldozógödrök másik csoportját az ún. kagylós gödrök alkották. Ezek közül kettő emelkedik ki. A 233. objektum esetében a bama őskori humusz bontása során jelentős mennyiségű folyami kagylóhéjat bontottunk ki egy 10-12 cm-es rétegben, egy ovális foltban. Ezek

south of the cattle skeleton, about 20 cm deeper. A jug of with an atypical shape lay between them. It was evidently from the late Copper Age based on its ornamentation. (Fig. 3) Pit no. 147 was round with cylindrical walls and a trough-shaped bottom filled-in with brownish earth. It contained another cattle skeleton lying on its left side. Bivalve shells and a few Copper Age shards were found beside it. Pit no. 81 belonged to the same group: it contained Baden shards and a cattle skull was placed in its center at a depth of 30 cm. Cattle burials are well-known features of the Baden culture (BEHRENS 1964; KOREK 1951; KŐVÁRI 1985), and their number has gradually increased with excavations over large surfaces. (ENDRŐDI 2005; SOMOGYVÁRI 2004; BELÉNYESY–HORVÁTH 2007, 99) The features of this type belong to the classical phase of the culture but are not known from the earliest (Boleráz) and the latest (Kostolac) periods. They evidently served cultic purposes although their exact function has not yet been clarified.

alatt még négy réteget figyeltünk meg, amelyek hamuval, faszénnel és patiososan átégett földdel keveredtek. Leletei alapján egyértelműen a Baden-kultúrába tartozott a gödör. Hasonló volt az 522. objektum, amely részben a feltárási terület északi metszetszála alá futott, így teljes egészében ki sem bonthattuk. Ebben a gödörben az ívelt kagylóréteg 25 cm vastag volt. Alatta feketésbarna, majd vörös, porhanyós, ill. egy hamucsíkos, faszenes réteg feküdt. (4. kép) A barna betöltésben egy állatkoponyát találtunk. Mindkét gödör jellegénél fogva megfelel az őskori régészet által kultikus jellegűnek mondott gödrök kritériumainak. A kagylók nagy mérvű felhasználása a rézkori kultuszokban nem mondható elterjedtnek, Budapestről hasonló gödröt eddig csak a középső neolitikumból ismertünk. (HORVÁTH L. A. et al. 2005a; HORVÁTH L. A. et al. 2005b)

Habár a területen egykor állt rézkori házak közvetlen nyomait sehol sem sikerült az ásás során felfedezni, közvetett bizonyítékokat mégis sikerült találnunk. Az 546. objektumban, a gödör középső részén kb. 20 cm vastagon viszonylag nagy mennyiségű égett házfaltörmelék feküdt. Ennek elbontása után, az objektum mélyebben fekvő részlein pedig, kevés edénytöredék alatt, egy sárgásbarna, hamus, kevert szinten fehér festék nyomait mutató vakolat-darabokat találtunk. A vakolatot mély és széles bekarcolások díszítették, mégpedig azzal az ún. halszállkamintával, amelyeket a Baden-kultúra edényeiről már jól ismerünk. Ezt a datálást megerősítették az objektumban talált használati tárgyak, elsősorban magas fülű mericék, amelyeket a kultúra klasszikus-késői szakaszában gyártottak.

Viszonylag kevés lelet és mindössze 17 objektum jellemezte a kora bronzkort. Ide

The other group of sacrificial pits was composed of the so-called bivalve pits. Two of them deserve mention. In the case of feature no. 233, a large number of fluvial bivalve shells were uncovered in the brown prehistoric humus in a 10-20 cm thick oval spot. Four more layers were observed under it. These were mixed with ash, charcoal and earth burned to the hardness of daub. Based on the find material, the pit certainly dates from the Baden culture. Feature no. 522 was similar but it extended under the northern section wall of the excavation territory so we could not completely uncover it. The convex layer of bivalve shells was 25 cm thick. Blackish brown, and then red crumbly layers and a layer of charcoal with an ash stripe were observed beneath it. (Fig. 4) An animal skull was found in the brown fill. Both pits showed the characteristics considered typical of ritual pits by prehistoric archaeologists. The abundant use of bivalve shells was not really common in the Copper Age cults. The only similar pit on the territory of Budapest came from the Middle Neolithic. (HORVÁTH L. A. et al. 2005a; HORVÁTH L. A. et al. 2005b)

Although it was not possible to observe direct traces of the Copper Age houses that used to stand on the territory, direct evidences was found. A relatively large quantity of burnt building debris lay in a 20 cm thick layer in the center of pit no. 546. After it was cleared away, plaster fragments with traces of white painting were discovered in a yellowish brown layer mixed with ash under a few shards in the deeper part of the pit. Wide and deep grooves decorated the plaster with the so-called herringbone pattern that is well-known on vessels of the Baden culture. This dating was supported by utensils found in the

tartozik többek között a 356. számú objektum, amelyben a gazdag kerámiaanyag képviselte a korszakot. Az előkerült régészeti jelenségek alapján a település méretére, vagy intenzitására következtetni nem lehetett.

Az ásás területa a késő bronzkor elejéig ismét lakatlan volt eddigi tapasztalataink szerint. A területen a Reinecke BC (Kr. e. 15. század) időszakban a Halomsíros-kultúra népe telepedik meg. Leleteik száma egyetlen objektum kivételével alacsonynak mondható, mindössze 3 gödröt sikerült eddig egyértelműen ide sorolni. Ezek sem a település nagyságáról, sem szerkezetéről nem szolgáltatnak adatokat. Kiemelkedő viszont egy szakrális jellegű objektum, egy csaknem 3 m átmérőjű, 1,1 m mély méhkas alakú gödör, melynek fenekén nagy mennyiségű díszkerámia töredékekkel kevert, kormos-hamus-égett sárga agyaggal vegyes réteget találtunk (128. objektum). A finoman fényezett tárolóedényeket, kancsókat, bögréket és tálakat szándékosan összetörve helyezték a

feature, especially the high-handled dip-pers which were produced in the classical-late phase of this archaeological culture.

Relatively few finds and only 17 features characterized the Early Bronze Age. Among others, Feature no. 356 comes from this period. It contained a rich ceramic material was representative of this period. The recovered archaeological phenomena were not sufficient to determine the size and the intensity of the settlement occupation.

The territory of the excavation seems once again to have been uninhabited until the beginning of the Late Bronze Age. The people of the Tumulus culture settled here in the Reinecke BC (1500 BC) period. The number of finds was low apart from a single feature, and only 3 pits could certainly be grouped here. They did not yield information on the size and the structure of the settlement. One of them, however, was an outstanding feature of a sacral character. It was a 1.1 m deep beehive-shaped pit with a diameter of

5. kép: Késő bronzkori edény depó
Fig. 5: Late Copper Age vessel depot

gödörbe, melyekre még nagyobb kavicsokat is dobáltak (5. kép). Hasonló összetételű edénydepókat a halomsíros-kora urnamezős időszakból (Reinecke BC-Ha1) ismerünk (REMÉNYI-ENDRÓDI-MARÁZ-VIRÁG 2006, 173–174), melyeket a kutatás egy, a társadalmi elithez köthető rituális eseménysor részeként interpretál. Magyarozatuk szerint a szertartásban résztvevő tárgyakat a profán világból kiemelve eltemették, és ezzel megsemmisítették. (V. SZABÓ 2004)

A késő bronzkor végét az Urnamezőskultúra (Ha A-B; Kr. e. 1000–800) képviseli lelőhelyünkön, melynek egy településrészletét is feltártuk. Ennek maradványai a száz méterre nyugati irányban fekvő Fehérvári úti SZTK építéskor is előkerültek. (NAGY 1962, 30)

Ide tartozik egy kelet–nyugati irányú, kb. 1,5 m mély 3 m széles, lapos aljú árok, amely a Váli utcával párhuzamosan futott és amely több szuperpozíciót is szolgáltatott. A kevés leletet tartalmazó árok vágta, pl. a 42. számú halomsíros korú gödröt, viszont beleásták a 449. számú objektumot, amely egy négyszögletes alaprajzú, félig földbemélyített kora vaskori lakóház volt. Ugyanekkor ehhez a korhoz tartozott az ásás délnyugati szélén talált nagy, kerek objektum. Ennek alján vékony tüzelésnyomok mellett egy teljes agyagtálat és kisebb késő bronzkori cserepeket találtunk. Fölötte egy kb. 1 m magas steril agyagkúpot emeltek, majd a gödröt barna töltelékfölddel visszatemették (105. objektum). Hasonló jelenséget eddig csak a kora bronzkorból ismertünk. Budapest-Kőérberék-Tóváros lelőhelyen mintegy száz hasonló „felépítésű” gödör került feltárássra (HORVÁTH L. A. et al. 2005a; HORVÁTH L. A. et al. 2005b), a későbronzkorból tudomásunk szerint ez az első ilyen jellegű lelet.

nearly 3 m. A layer of burnt clay, soot and ash mixed with many fragments of ornamental ceramics lay on its bottom. (Feature no. 128) The finely polished storage jars, jugs, cups and bowls were intentionally broken before being placed in the pit and large pebbles were even thrown over them. (Fig. 5) Pottery depots with similar compositions are known from the Tumulus – early Urnfield period (Reinecke BC-Ha1) (REMÉNYI-ENDRÓDI-MARÁZ-VIRÁG 2006, 173–174). These features have been interpreted as parts of a series of ritual event linked with to social elite. It has been explained elsewhere that the objects used at the ceremony were lifted from the profane world and thus had to be destroyed. (V. SZABÓ 2004)

The Urnfield culture (Ha A-B; 1000-800 BC) represents the end of the Late Bronze Age at the site. A part of a settlement of this period was uncovered. Its remains had also been found during construction of the SZTK building on Fehérvári Road, one hundred meters to the west. (NAGY, 1962, 30)

An east-west running ditch with a flat bottom measuring ca. 1.5 m deep and 3 m wide comes from this site. It ran parallel to Váli Street and displayed several superpositions. The ditch contained few finds and cut pit no. 42 from the Tumulus period. Feature no. 449, a quadrangular semi-subterranean early Iron Age house, was dug into the ditch. The large round feature came to light on the southwest edge of the excavation territory also came from this period. A few traces of firing, a complete clay bowl and small Late Bronze Age shards were found on its bottom. An ca. 1 m high clay cone was raised over them and then the pit was refilled with brown earth (feature no. 105). Similar phenom-

Mindössze nyolc objektum képviselte a kora vaskort, a Ha C-D időszakot. Ezek közül fontos megemlíteni egy félig földbe süllyesztett, 3×3 m-es házat, sarkaiban cölöplyukakkal. A ház fala függőleges, az alja egyenes volt. Viszonylag gazdag leletanyagot tartalmazott. Ez volt az az objektum, amelyet biztosan ráépítettek a 40. számú árokra, és amely ezzel az árok *terminus ante quem*et is adta. (H. L. A.)

Római kor

A római időszakot a császárkor első két évszázadában lakott bennszülött (*eraviscus*) telep objektumai képviselték.

A lelőhely szűkebb környezetében több késő La Tène, ill. római kori lelőhely ismert. Ezek közül a feltárási területünk északnyugati szomszédságában található Móricz Zsigmond körtéren feltárt császárkori kelta települészet a legfontosabb, ahol a Kr. u. 1-2. századra jellemző téglalap alaprajzú, félig földbemélyített veremházak és más telepjelöltek mellett egy

ena are only known from the Early Bronze Age. About one hundred pits with a similar “construction” were unearthed at the Budapest-Kőérberék-Tóváros site. (HORVÁTH L. A. et al. 2005a; HORVÁTH L. A. et al. 2005b) As far as we know this is the first occurrence of this type of find from the Late Bronze Age.

Only eight features represent the Early Iron Age, the Ha C-D period. A 3 m × 3 m semi-subterranean house with post-holes at its corners should be mentioned. The walls of the house were vertical and its floor. It contained a relatively rich find material. This was the feature that was certainly built over ditch no. 40 and which provided the *terminus ante quem* for the trench. (L. A. H)

Roman period

The Roman period was represented by settlement features of the autochthonous (*Eraviscus*) population from the first two centuries of the Imperial Period.

6. kép: Veremház (lakógödör) kibontott állapotban (796. obj.)

Fig. 6: Cleaned semi-subterranean house (feature no. 796)

7. kép: Vékonyfalú kerámiatálka, oldalán ráfolyatott hullámvonallal a 796. számú lakógödör betöltéséből

Fig. 6: Thin walled ceramic bowl with dropped wavy decoration on its side from dwelling pit no. 796.

vaskohó is napvilágra került. (REMÉNYI-HORVÁTH 2007, 190–192) A telep kerámiáit a főként La Tène D hagyományú típusok (köztük pannoniai pecsételt áru) mellett észak-italiai *sigillaták*, *sigillata* utánzatok és *amphora*töredékek teszik ki.

A feltárási területünktől északkeletre, mintegy 4-500 m-re a Kende utca 8–10. szám alatt kora császárkori fazekastelep ismert, ahol 1972-ben, egy leletmentés során hét edényégető kemencét sikerült feltárni. (PETŐ 1976)

A korszak további lelőhelyei ismertek még a Ménesi útról és a Gellért tér környékéről (PÓCZY 1959, 63; BESZÉDES-TEREI 2003a) ahol ugyancsak főként a kelta lakosság telepobjektumai jelentkeztek.

A Skála parkolójának feltárása során érintett több mint 4400 m² kiterjedésű területen – eltérő sűrűségben ugyan –, de szinte mindenütt előfordultak császárkori telepobjektumok, amelyek azon kívül, hogy a telep jelentős méreteit érzékeltetik, egyben jelzik, hogy az minden irányban folytatódott. Dél felé, vagyis a Bocskai út – Október 23. út irányában mind az objektumok számában, mind a leletanyag mennyiségében csökkennő tendencia mutatkozik, a lakottság intenzitása tehát dél felé csökken.

Several Late La Tène and Roman period sites are known in the region of this site. The partial Celtic settlement from the Imperial period unearthed in Móricz Zsigmond Circle lies in the northwestern neighborhood is the most important. There, semi-subterranean houses with oblong ground plans characteristic of the AD 1st-2nd centuries, other settlement features, and an iron furnace were uncovered. (REMÉNYI-HORVÁTH 2007, 190–192) The ceramic material of the settlement consisted mostly of types of La Tène D traditions, and North Italian Samian wares. Samian ware imitations and *amphora* fragments were found next to them.

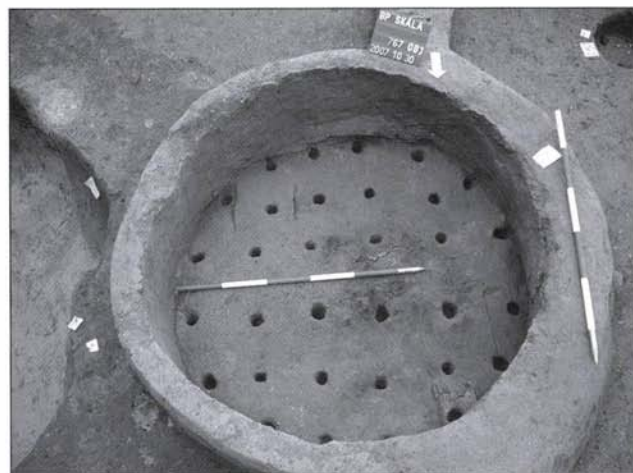
An early Imperial Period pottery workshop is known from 8-10 Kende Street, 400-500 m northeast of the excavation territory. Seven pottery kilns were uncovered here during rescue excavations in 1972. (PETŐ 1976)

Some more sites from this period were found at Ménesi Road and the area of Gellért Square (PÓCZY 1959, 63; BESZÉDES-TEREI 2003a) where the settlement features of the Celtic population mostly appeared.

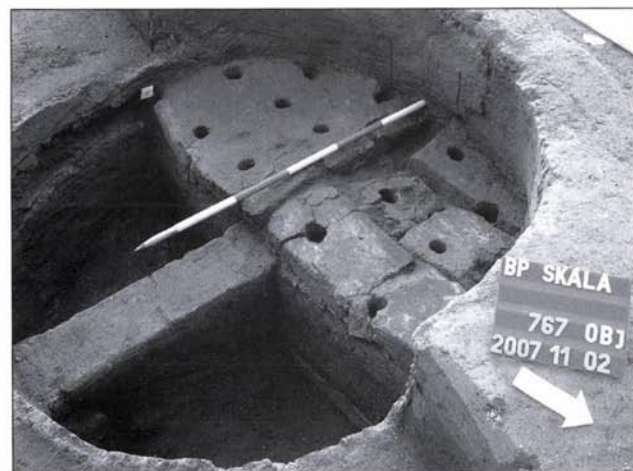
Imperial Period settlement features occurred nearly everywhere over the 4400

8. kép: Kora császárkori edényégető kemencék maradványai (615-616-617. obj.)
 Fig. 8: Remains of Early Imperial Period pottery kilns (features nos. 615, 616 and 617)

9. kép: Edényégető kemence rostélya (767. obj.)
 Fig. 9: Grate from a pottery kiln (feature no. 767)

10. kép: Edényégető kemence (767. obj.) bontás közben
 Fig. 10: Pottery kiln during cleaning (feature no. 767)

A település lakóobjektumai közül összesen tízennégy, a korszak jellegzetes téglalap alaprajzú, félig földbe mélyített, főként tapasztott padlójú veremházát tartuk fel. A veremházak (lakógödörök) tájolása két fő rendszert követ: vagy észak–déli tájolásúak (6. kép), vagy nyugat–keletiek. Arra a kérdésre, hogy a két eltérő tájolású csoportban vajon kimutathatók-e kronológiai különbségek a leletanyag jelenlegi feldolgozottsági szintje alapján egyelőre nem adható pontos válasz. Az egyik lakógödör padlósíntjéről egy teljesen épen maradt vékonyfalú kerámiatálka (7. kép) mellett Germanicus tiszteletére, fia, Caligula által vert érmék kerültek elő.

Nagyobb számban sikerült feltárnunk kemencéket is (összesen 14-et). Ezek közül hat jól megépített, kör, vagy körtealaprajzú, középbordás edényégető kemence volt (8. kép), a többit az egyszerűbb kivitelű kenyérsütő kemencék tették ki. Külön érdekesség, hogy az egyik, 2. század első felében üzemelő edényégető kemencéből (617. objektum) több, az égetés során elrontott, deformálódott kerámia került elő, amelyekből következtethetünk az itt gyártott edénytípusokra. Ezek között megtalálhatóak voltak a La Tène D hagyományú „S” profilú tálak, a sötét, de főként citromsárga anyagú füles korsók, kancsók.

A legépebb állapotban megmaradt edényégető kemence (767. objektum: 9-10. kép) felmenő boltozása csaknem 50 cm magasán maradt meg. Rostélyá eltérő méretű, 10-11 cm vastagságú idomtéglaiból volt összeillesztve. A még nyers, kiégetetlen idomtéglaikra vitték fel a 2-2,5 cm vastagságú tapasztást, amit 5-7 cm átmérőjű hőátteresztő lyukakkal törtek át. Hogy a lyukak lehetőleg ne a rostélytéglaikat sértsék meg, hanem azok illeszkedési hézagai mentén

m² területet vizsgáltak a parkoló területén a Skála, bár a település intenzitása változott. Megmutatják a település jelentős területét és azt, hogy az minden irányban folytatódott. A csökkenő tendencia megfigyelhető a jellemzők és leletek számában a dél felé, azaz a Bocskai út és Október 23. út felé, ami azt jelenti, hogy a település intenzitása a dél felé csökkent.

Négytíz lakóobjektumot vizsgáltak a településen, amelyek jellemzők a karakterisztikus félföldi, hosszú házakra a korszakból. Ezek általában festett padlók voltak. A házak tájolása két fő rendszerre osztható. Vagy észak–déli, vagy nyugat–keleti tájolásúak voltak. A jelenlegi vizsgálatok alapján nem lehet megmondani, hogy a két tájolású csoport között van-e kronológiai különbség. A vizsgálatok során a leggyakrabban előforduló leletek a félföldi házakból származnak. Ezek a házak általában hosszúkásak voltak, és általában a déli felé voltak tájolva. A házak falai általában vékonyfalúak voltak, és általában a déli felé voltak tájolva. A házak padlói általában festett padlók voltak. A házak tetője általában a déli felé volt tájolva. A házak körül általában kertek voltak. A házak közelében általában vízvezeték vezeték volt. A házak közelében általában vízvezeték vezeték volt. A házak közelében általában vízvezeték vezeték volt.

A nagy számú edényégető kemence mellett a vizsgálatok során számos edényégető kemence is előfordult. Ezek a kemencék általában körtealaprajzúak voltak, és általában a déli felé voltak tájolva. A kemencék falai általában vékonyfalúak voltak, és általában a déli felé voltak tájolva. A kemencék padlói általában festett padlók voltak. A kemencék tetője általában a déli felé volt tájolva. A kemencék körül általában kertek voltak. A kemencék közelében általában vízvezeték vezeték volt. A kemencék közelében általában vízvezeték vezeték volt. A kemencék közelében általában vízvezeték vezeték volt.

11. kép: Fémfeldolgozásra utaló, törött fibulák
 Fig. 11: Broken brooches referring to metal production

sorakozzanak, a kemence felmenő részének belső falába kisebb bekarcolásokkal jelezték ezen hézagok helyét.

Az edényégetésen kívül további ipari tevékenységek is kimutathatók. Az egy helyben összegyűjtött, főként törött ruhakapcsolótűk (11. kép) a fémolvasztásra, fémfeldolgozásra, az egy gödörbe összehordott csak és kizárólag birka lábközép-csontokból álló depó pedig a csontmegmunkálásra, esetleg az enyvfőzésre utalnak.

Mintegy 25 m hosszan tudtunk követni egy észak–déli irányú, 3-3,5 m szélességű, sóderozott felületű utat (719. objektum), amelynek több periódusát lehetett elkülöníteni. Legkorábbi megfogható rétegét egy keményre döngölt, bizonytalan szélességű földút jelentette, amelyen jól látszódtak a kocsikerek okozta, átlagosan 120-130 cm szélességű tengelytávra utaló bemélyedések. (12. kép) Hosszan tartó, a telep megszűnési idején túli használatát bizonyítja a sóderes felső útrétegből előkerült 4. századi érem.

A telep kelta lakossága háborítatlanul élt a római uralom alatt. A 3. századot

The dome of the best preserved pottery kiln (feature no. 767, Figs. 9-10) was preserved up to a height of nearly 50 cm. The grate comprised a 10-11 cm thick, shaped bricks in various sizes. The raw unfired bricks were daubed to a thickness of 2-2.5 cm and had heat transmitting holes with diameters of 5-7 cm piercing them. To be able to pierce the holes along the gaps where the bricks met without injuring the bricks, the places of the gaps were marked by notches engraved into interior wall of the kiln.

Various industrial activities could also be demonstrated besides pottery firing. The mostly broken and spoiled brooches (Fig. 11) collected in one place imply there was metal melting and metal processing, while the depot of nearly only sheep metatarsals amassed in a pit suggests bone processing or perhaps glue production.

A north-south running 3-3.5 m wide road covered with gravel (feature no. 719) could be followed along a distance of about 25 m (feature no. 719). Several periods could be differentiated in it. The

ugyan már nem éli meg a település, ennek azonban elsősorban gazdasági okai lehettek, a jobb megélhetést biztosító, a 2. században virágzásnak induló nagyobb városias települések folyamatos elvándorlásra készítették a helyi lakosságot. A Skála parkolójában feltárt kora császárkori teleprész minden bizonnyal összetartozott a Móricz Zsigmond körtéren feltárt teleprészlettel, esetleg a Kende utcai fazekasgyeddel. A leletanyag teljes feldolgozását követő kronológiai finomításon túl további vizsgálatok tárgya kell, hogy legyen a Gellért-hegytől délre fekvő koracsászárkori kelta telepek egymás közti, valamint a tabáni településsel fennálló kapcsolatának tisztázása (a Tabán és a Gellért-hegyi *oppidum* kronológiai és települési szétválasztásához ld.: MARÁZ 2005). (B. J.)

Az ásás legelején, a Kőrösy J. utca vonalában, az északi végéhez közel találtuk meg az első temetkezést, egy háton

12. kép: Többrétegű római kori út
Fig. 12: Multi-layered Roman period road

earliest layer that could be observed was a dirt road of an uncertain width and a hard-beaten surface in which the wheel-ruts left by vehicles with an axle-distance of 120-130 cm on average could clearly be discerned (Fig. 12). A AD 4th century coin recovered from the upper gravelly road surface shows that the road was used for a long time even after the abandonment of the settlement.

Life remained undisturbed in this Celtic settlement during Roman rule. It did not survive beyond the AD 3rd century which primarily can be explained by economics since the larger urban settlements that began to flourish in the AD 2nd century presented better circumstances and the local population gradually abandoned the settlement. The segment of an early Imperial Period settlement uncovered in the Skála parking lot was most certainly connected with the partial settlement recovered in Móricz Zsigmond Circle and perhaps also with the pottery workshop on Kende Street. Beside the fine chronological determinations following the complete analysis of the find material, it will be necessary to examine the nature of contacts between the early Imperial Period settlements south of Gellért Hill and the settlement in Tabán (on the chronological and settlement structural separation of the Tabán and the *oppidum* on Gellért Hill see MARÁZ 2005). (J. B.)

The first burial that was found along Kőrösy J. Street lay close to its northern end at the very beginning of the excavation. It was an Early Modern grave with the deceased lying in an extended position on its back. Fifteen other similar graves were found during the excavation, placed in regular rows and columns. Most did not contain grave goods although two of the deceased

fektetett halott csontvázát. Az ásatás során összesen tizenöt hasonló sírt tártunk még fel, amelyeket szabályos rendben, sorokban és oszlopokban ástak egykor. Legtöbbjük melléklet nélküli volt, kettőben azonban olyan bronz ékszereket bontottunk ki, amelyek a 17. század végére, a 18. század elejére datáltak a temetkezéseket. A közelben az említett korban falut vagy templomot nem ismerünk, a 18. századi várostérképek pedig nem jelölik már a temetőt. Így itt egy rövid idejű temetkezési hely lehetett. (H. L. A.)

Beszédes József – Horváth László András

Irodalom/References:

BEHRENS 1963 – Behrens, H.: Die Rinderskelettfunde der Pécelser Kultur und ihre Bedeutung für die Erkenntnis historischer Zusammenhänge. *Acta Arch Hung* 15 (1963) 33–36.

BELÉNYESY–HORVÁTH 2007 – Belényesy K. – Horváth T.: Balatonöszöd – Temetői dűlő. In: Belényesy K. – Honti Sz. – Kiss V. (szerk.), *Gördülő idő. Régészeti feltárások az M7-es autópálya Somogy megyei szakaszán Zamárdi és Ordaacsi között*. Budapest 2007.

BESZÉDES–SZILAS 2004 – Beszédes J. – Szilas G.: Középső bronzkori település nyomai a Lágymányoson (Traces of a Middle Bronze Age settlement at Lágymányos). *Aqfűz* 10 (2004) 147–152

BESZÉDES–TEREI 2003a – Beszédes J. – Terei Gy.: Újabb topográfiai adatok a Szent Gellért tér őskori, római és középkori beépítettségéhez (Recent topographic data on prehistoric, Roman and medieval

were buried with jewelry that dated the burials to the end of the 17th and beginning of the 18th centuries. Neither a village nor a church is known from this area in this period and the town maps from the 18th century did not indicate the presence of this cemetery anymore. It must only have been a short-lived burial site. (L. A. H)

József Beszédes–László András Horváth

settlements in Szent Gellért Square). *Aqfűz* 9 (2003) 131–145.

BESZÉDES–TEREI 2003b – Beszédes J. – Terei Gy.: A Budapest, XI. ker., Bartók Béla út – Fehérvári út felszíni rendezéséhez kapcsolódó régészeti feltárások és megfigyelések 2002-ben. *Aqfűz* 9 (2003) 194–196.

ENDRÓDI 2005 – Endródi A.: A késő rézkori Baden-kultúra településjelenségei Albertfalván (Settlement phenomena of the Late Copper Age Baden Culture at Albertfalva). *Aqfűz* 11 (2005) 123–129.

HORVÁTH L. A. et al. 2005a – Horváth L. A. – Korom A. – Terei Gy. – Szilas G.: Előzetes jelentés az épülő Kőérberék, Tóváros-Lakópark területén folyó régészeti feltárásról (Preliminary report on the archaeological excavation conducted parallel to the territory of the Kőérberék, Tóváros Residential District). *Aqfűz* 11 (2005) 137–167.

HORVÁTH L. A. et al. 2005b – Horváth L. A. – Terei Gy. – Korom A. – Szilas G.: Bu-

- dapest, XI. Kőérberek, Tóváros-lakópark. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2004 (Archaeological Investigations in Hungary 2004) 2005, 196–197.
- KOREK 1951 – Korek, J.: Ein Gräberfeld der Badener Kultur bei Alsónémedi. *ActaArchHung* 1(1951) 35–54.
- KÓVÁRI 1985 – Kóvári K.: A tahitótfalui késő rézkori gödör (Spätkupferzeitliche Grube in Tahitótfalu). *StudiaComitatensia* 17 (1985) 7–14.
- MARÁZ 2005 – Maráz B.: Budapest-Gellérthegy és környékének késő La Tène kori településtörténete I. *BudRég* 35 (2005) 39–49.
- NAGY 1962 – Nagy L.: Buda régészeti emlékei. In: Pogány F. (szerk.), Magyarország Műemléki Topográfiája. VI. Budapest műemlékei II. Budapest 1962, 13–116.
- PETŐ 1976 – Pető M.: Koracsászárkori fazekastelep a Gellérthegy déli oldalán (Frühkaiserzeitliche Töpfersiedlung am südlichen Hang des Gellérthegy). *ArchÉrt* 103(1976) 86–95.
- PÓCZY 1959 – Póczy K.: A Gellérthegytabáni eraviscus telep topográfiájához. *ArchÉrt* 86 (1959) 54–69.
- REMÉNYI–ENDRŐDI–MARÁZ–VIRÁG 2006 – Reményi L. – Endrődi A. – Maráz B.–M. Virág Zs.: Régészeti kutatások az M0 körgyűrű keleti szektorának nyomvonalán (Archaeological investigations in the eastern sector of the M0 highway ring). *Aqfűz* 12 (2006) 166–180.
- REMÉNYI–HORVÁTH 2007– Reményi L. – Horváth L. A.: Régészeti lelőhelyek a 4. számú metróvonal Lágymányosi állomásain (Archaeological excavation at Lágymányos stations for underground line 4). *Aqfűz* 13 (2007) 187–195.
- SOMOGYVÁRI 2004 – Somogyvári Á.: Solt-Erdélyi tanya. In: Kisfaludi J. (szerk.), Régészeti kutatások Magyarországon 2003 (2004), 284–285.
- TOMPA 1942 – Tompa F.: Őskor. In: Szendy K. (szerk.), Budapest Története. Tompa F. – Alföldi A. – Nagy L., Budapest az Ókorban I. Budapest 1942. 3–134.
- V. SZABÓ 2004 – V. Szabó G.: A tiszacsegei edénydepó. Újabb adatok a tiszavidéki késő bronzkori edénydeponálás szokásához (Das Gefäßdepot von Tiszacsege. Neue Angaben zur Sitte der spätbronzezeitlichen Gefäßdeponierungen in der Theißgegend). *MFME–StudArch* 10 (2004) 81–113.